

praktičnom vodenju dijaloških inicijativa. Poželjno je da vjerski poglavari europskih zemalja posjećuju vjerske zajednice u BiH te ih bolje upoznaju. Valja uočavati i priznavati strah religijskih zajednica u povijesnom kontekstu BiH. Autori s pravom smatraju da je međuvjerski dijalog sastavni dio procesa europske integracije te da bi dijalog između teista i ateista u BiH "pridonosio skretanju pozornosti na univerzalna ljudska prava i vodio prema inkluzivnom pristupu razvoju društva". Iznose niz preporuka onima koji rade na pružanju internacionalne pomoći, međunarodnim vjerskim strukturama, međunarodnoj zajednici u BiH, stranim diplomatima i nevladinim organizacijama.

U zaključku pozitivno odgovaraju na pitanje iz engleskoga naslova svoje studije tvrdeći da su konkretni postupci vjerskih poglavara u ratu i nakon rata bili "smišljeno licemjerje i inicijative prema miru". Zatim dodaju: "Procesu ponovne izgradnje društva znatno bi koristilo integriranje religije, posebno uvažavanje duhovnih i kulturnih potreba stanovnika BiH. Budući da religija svakako može pridonositi izgradnji demokratskog i tolerantnog društva, rješavanje hitnih problema u BiH traži širok pristup izgradnji društva na svim razinama i na nekoliko područja. Religija sama po sebi nema gotovih rješenja. Nju treba uključiti u širi okvir funkcionalne države koju nosi snažno građansko društvo. Sada vjerski poglavari i vjerske zajednice imaju šansu da definiraju svoj položaj u novom društvu te uvelike pridonose heterogenom i jakom društvu" (str. 55).

Unatoč kritičkim primjedbama koje sam iznio uz pojedine dijelove, ovu studiju vrijedi proučavati jer govori o vjerskim poglavarima i njihovim zajednicama iz vizije socijalne kohezije i pomirenja nakon rata. A to se tiče svih muslimana, pravoslavaca,

katolika, Židova i ostalih u BiH. Pojedinci i skupine kojima je stalo do liječenja ratnih rana i stvaranja demokratskoga pluralnog društva znaju da izgradnju povjerenja među nacionalnim i vjerskim zajednicama u BiH ne možemo prepustiti samo strancima. Mi različiti, uz njegovanje vlastitoga religijskog i nacionalnog identiteta, imamo neke zajedničke potrebe i vrijednosti a time i "domaću zadaću" koju nam stranci ne mogu obaviti.

Mato Zovkić

Islam i kršćanstvo u dijalogu

Mark A. GABRIEL, *Jesus und Mohammed. Erstaunliche Unterschiede und überraschende Ähnlichkeiten*, Resch Verlag, Gräfelfing, 2006., 301 str. Engleski izvornik: *Jesus and Muhammed. Profound Differences and Surprising Similarities*, Charisma House, Lake Mary, Florida USA, 2004.

U globalnom svijetu otvorenih granica i tržišta kapitala sve se više susreću do jučer daleke civilizacije, kulture i religije. Kršćanstvo je već stoljećima živjelo u dodiru s islamom ali nakon Drugoga vatikanskog koncila Crkva se otvorila svijetu i dosljedno otvorenom dijalogu sa svijetom i drugim religijama i kulturama. Dijalog je nužnost modernoga vremena u susretu civilizacija i religija. Dijalogu nema alternative. Pa ipak dijalogu nije svrha dovesti do relativizma i indiferentizma prema drugima i drugačijima. Cilj je prije svega sebe u dijalogu predstaviti drugima i drugoga upoznati i poštivati kako on sebe i svoju kulturu, religiju i tradicije živi. Iz trajnoga

dijaloga trebalo bi izrasti sve iskrenije poštivanje i uvažavanje drugoga i drugih kultura i religija kroza spoznaju trajnih kulturnih i moralnih vrijednosti koje zbližavaju ljude, religije i civilizacije i tako pridonose općem dobru cijeloga čovječanstva. Otvorenom dijalogu islama i kršćanstva mislim da pridonosi i ova knjiga.

Riječ je o autoru koji iskreno govori i poštuje i islam i kršćanstvo. Rođen je u Kairu u tradicionalnoj islamskoj obitelji iz koje potječe. Učenje Kur'ana i život prema islamskim tradicijama bilo je u obitelji pravilo života. Autor je i sam završio studij islama na najuglednijem islamskom sveučilištu Al-Azhar u Kairu. Cijeli Kur'an je uza strica naučio napamet. Završio je studij arapskoga jezika i posvetio se proučavanju Kur'ana i života proroka Muhameda prema brojnim *haditima* od kojih su mnogi i u samom islamskom svijetu a pogotovu na Zapadu skoro nepoznati. Doktorirao je iz islamske povijesti i kulture na Al-Azhar sveučilištu u Kairu. Bio je jedan od najmlađih docenata na istom sveučilištu. Predavao i na mnogim drugim islamskim učilištima. U isto vrijeme vršio je i službu imama u jednom predgrađu Kaira gdje živi i mnogo koptskih kršćana. U sebi je imao čežnju upoznatu stvarnu Istinu vjere. Na sveučilištu se razišao s nekim profesorima šejcima koji su Kur'an tumačili rigoristički i zahtijevali radikalnu primjenu šerijata među muslimanima ali i prema drugima. On je na temelju proučavanja života proroka Muhameda iz arapskih *hadita* pokušavao nauk proroka tumačiti u duhu suživota s drugima, Židovima i kršćanima, kao onima koji imaju svete knjige. Zbog toga je doživio izgon sa sveučilišta i predan tajnim muslimanskim policijama koje su ga mučile i pokušavale u više navrata ubiti. Napokon je proglašen izdajicom islama i zbog toga je morao bježati iz Egipta.

Dospio je u Južnu Afriku gdje su ga prihvatili u jednoj kršćanskoj misiji u Kaps-tadu. Tu je počeo proučavati kršćanstvo, napose evanđelja i život Isusov. Nije se zaustavio na površnosti. Obratio se na kršćanstvo i otišao u Ameriku gdje je magistrirao i doktorirao iz kršćanske pedagogije na Florida Christian University u Orlando 2002. god. Tada je počeo pisati knjige pokušavajući kao poznavatelj islama i kršćanstva jedne i druge približiti Istini, Bogu i objavi spasenja čovjeka. U prvoj knjizi *Islam and Terrorism* suprotstavio se radikalnom tumačenju islama koji vodi u terorizam što je u prvom redu opasnost za islamski svijet a onda i cijelo čovječanstvo. U ovoj knjizi usporedno izlaže islamski nauk prikazujući život i nauk samoga proroka Muhameda i s druge strane Isusa iz Nazareta u evanđeljima. Autor svoje knjige piše izvorno na engleskom ali su već uglavnom prevedene na sve veće svjetske jezike. Knjige sam pročitao na dobrom njemačkom prijevodu.

Knjiga *Isus i Muhamed s* podnaslovom *Začudujuće razlike i zapanjujuće sličnosti* jasno pokazuje dijalošku namjeru autora. Kao dojučerašnji musliman ističe s ljubavlju i bolju tolike vrijednosti islama koje imaju svoje trajne vrijednosti ali i začudujuće razlike od kojih je mnoge još veće vrijednosti otkrio u evanđeljima i osobi Isusa iz Nazareta. On cijeni svoju rodbinu i sve muslimane koji žive islam. Nije prozelit koji nasilno želi odvratiti s jedne religije i privesti drugoj. Ljubitelj je Istine i znanstvenim istraživanjima jedne i druge tradicije, nauka i konkretnoga življenja želi ukazati na potrebu suživota i dijaloga u kojem bi trebalo u svakom pojedincu odlučivati sloboda izbora Istine, odnosno religije i života po vjerskom učenju. Dakako, kao obraćenik on ne prikriva da je punu Istinu otkrio u evanđelju Isusa Krista. Vri-

jedno je napomenuti da je autorov stil pisanja jezgrovit, jasan, kratak u izlaganju svojih pitanja i odgovora. Zato je knjiga vrlo privlačna i kroz čitanje budi želju za produbljivanjem i ponovnim iščitavanjem. Kao pravi profesor i pedagog na kraju svakoga pitanja i odgovora sažimlje izlaganje i ukazuje na rezultate svoga istraživanja.

Knjigu je autor razdijelio na četiri dijela. U prvom dijelu piše ukratko svoju biografiju u kojoj zahvaljuje jednoj apotekarki kršćanki koja mu je u njegovim krizama traženja Istine ispod tezge u apoteci dala kao putokaz svoju Bibliju. Tako je počeo njegov put do Isusa Krista. A apotekarka se isto tako zbog toga morala iseliti iz Kaira i danas živi u Kanadi.

U drugom dijelu kao znalac usporedno izlaže biografiju Isusa i Muhameda. Opisuje usporedno Isusovo i Muhamedovo djetinjstvo, primanje objave, reakcije na Božji zahvat u njihovu osobnost, ponašanje nakon primljene objave. Tu su prikazi i reagiranja ljudi na njihove prve nastupe. Opisuje širenje i prihvaćanje proročke poruke. Zadnji dani i poruke Isusa i Muhameda. Na kraju ovoga dijela pisac pregledno donosi povijesne podatke o djelovanju Muhameda i Isusa, iz kojih je prepoznatljiv utjecaj židovstva i kršćanstva u Muhamedovu životu i djelovanju.

U trećem, središnjem dijelu knjige, izlaže nastup proroka Muhameda i Isusa kroza snažno propovijedanje i djelovanje. Naglasak je na poruci koju daju svijetu. Izlaže učeno i dosljedno nauk jednoga i drugoga, Muhameda i Isusa. Govori o sličnosti propovijedanja, o čudesima i ozdravljenjima. Tumači na temelju poznavanja nauka Kur'ana i mnogih arapskih poznatih i nepoznatih *hadita*, i za islam i kršćane teško pitanje "svetoga rata". I tu se autor ne slaže s radikalnim islamom koji vodi u terorizam i smatra da od takvoga tuma-

čenja najviše trpe sami muslimani. Zanimljivo je usporedno tumačenje nauka o ljubavi, o molitvi, o ženama i Isusa i Muhameda. Ukazuje na upadljive paralele ali i razlike. I kao dobar pedagog opet na kraju sažimlje izlaganje ukazujući na "začudujuće razlike i zapanjujuće sličnosti".

U četvrtom dijelu kao vješt izlagač donosi zaključak s mnogo praktičnih napomena. Ukazuje na bitne točke koje povezuju kao trajne vrijednosti islam i kršćanstvo. Iznosi "svoju osobnu odluku". Tu pokazuje da duboko poštiva muslimane i islam u cjelini. Ne stidi se kazati da je naučio u islamu dosljednost i potrebu živjeti po vjeri.

Knjizi je pridodao četiri dodatka želeći djelu dati temelje znanstvenoga pristupa. Navodi izvore za usporedni studij i Isusa i Muhameda proroka. Drugi dodatak je interesantan za kršćanski dijalog. Prikazuje islamski nauk o biblijskim proroštvima o Muhamedu. U trećem govori o starozavjetnim proroštvima o Isusu a u četvrtom Isus u Kur'anu i u Bibliji. Pisac na kraju daje i popis literature napose zanimljive zbog novih arapskih *haditskih* prijevoda iz kojih bolje osvjetljava život i nauk Muhameda, do sada prilično neproučenih. Indeks imena na kraju omogućuje lako proučavanje cjelovite knjige. Bez sumnje, knjiga je vrijedan prilog dijalogu islama i kršćanstva.

Božo Odobašić